

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 305-055.2

DOI <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-1>

Аліна ГОЛУБЧЕНКО

аспірант кафедри державно-правових дисциплін, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022

ORCID: 0000-0002-3857-7636

Бібліографічний опис статті: Голубченко, А. (2021). Статус жінки у Стародавньому світі та Середньовіччі: теоретико-правовий аспект. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-1>

СТАТУС ЖІНКИ У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Мета роботи. Проаналізувати теоретико-правовий аспект статусу жінок Стародавнього Світу та Середньовіччя із сучасних позицій гендерної рівності.

Методологія. У ході дослідження за допомогою системного підходу досліджується статус жінки з урахуванням географічних, історичних, політичних, соціальних, економічних та інших чинників, що дає можливість з'ясувати причини та наслідки гендерної нерівності. Формально-юридичний метод використано для правової оцінки звичаєвого регулювання реалізації жінками наданих/обмежених прав та свобод. Історико-правовий метод дав змогу здійснити наукове пізнання із сучасності в минуле, що зумовлює його ретроспективний характер. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано еволюцію норм, що регламентують статус жінки, від часів Стародавнього світу та Середньовіччя до нашого часу та правовий інститут статусу жінки на певному етапі розвитку суспільних відносин.

Наукова новизна. На основі аналізу наукових матеріалів можемо стверджувати про переважно принизливе суспільно-політичне становище жінки Стародавнього світу та Середньовіччя, що було зумовлене соціально-економічною, політичною та релігійною ситуацією тогочасної Європи. Антична традиція відрізняла жінку як особу нижчої природи та недосконалих розумових здібностей. Християнство дещо змінило положення жінки, надавши їй статус громадянки у межах релігійної общини. Середньовічна жінка була обмежена у правах у релігійній, політичній, соціальній, економічній, судовій сферах. Найбільше проявлялися свобода та правова захищеність жінок із вищих верств населення. Таким чином, свобода жінки виявлялася у соціальних відносинах і пов'язана з буттєвими уявленнями тогочасного суспільства. Становище жінки кардинально змінилося з вільним доступом до освіти та професійної діяльності, що забезпечило жінкам свободу, а також фінансову незалежність. Окрім того, можемо стверджувати, що розвиток жіночого самопізнання, підкріплений теологічними положеннями жіночої природи, являє собою не лише вагомий внесок для її визнання, а й для захисту її прав.

Висновки. Аналізуючи певні історичні процеси Стародавнього світу та Середньовіччя, можемо дійти висновку, що в усіх сферах життєдіяльності та побуту жінка займала переважно «пригноблене» становище, результатом чого є прояв дискримінаційних дій. Останнє має підтвердження у формі обмеження юридичних прав жінок у Стародавньому світі та Середньовіччі, а також обмеження гарантій їх реалізації.

Ключові слова: Стародавній Світ, Середньовіччя, статус жінки, статева дискримінація, гендерна рівність.

Alina HOLUBCHENKO

Postgraduate Student at the Department of State and Legal Disciplines, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Square, Kharkiv, Ukraine, 61022

ORCID: 0000-0002-3857-7636

To cite this article: Holubchenko, A. (2021). Status zhinky u Starodavnomu sviti ta Serechnovichchi: teoretiko-pravovyi aspekt [Status of a woman in the Ancient World and the Middle Ages: theoretical and legal aspect]. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-1>

STATUS OF A WOMAN IN THE ANCIENT WORLD AND THE MIDDLE AGES: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT

Purpose of work. To analyze the theoretical and legal aspect of the status of women of the ancient world and the Middle Ages from the modern position of gender equality.

Methodology. During the study, the systematic approach examines the status of women, taking into account geographical, historical, political, social, economic and other factors, makes it possible to find out the causes and consequences of gender inequality. The formal-legal method was used for the legal assessment of the customary regulation of the implementation of the granted/limited rights and freedoms by women. The historical-legal method made it possible to carry out scientific knowledge from the present to the past, which leads to its retrospective nature. With the help of the comparative-legal method the evolution of norms regulating the status of women from the times of the ancient world and the Middle Ages to the present day is analyzed; and the legal institute of the status of women at a certain stage of development of social relations.

Scientific novelty. Based on the analysis of scientific materials it can be argued that the predominantly humiliating social and political position of women in the ancient world and the Middle Ages, was due to the socio-economic, political, and religious situation of Europe at that time. The ancient tradition distinguished woman as a person of inferior nature and imperfect mental faculties. Christianity somewhat altered the position of women by granting them the status of citizens within the religious community. The medieval woman was limited in her rights in the religious, political, social, economic, and judicial spheres. Most of all, the freedom and legal protection of women from the upper classes was manifested. Thus, women's freedom in social relations related to the existential notions of the society of that time. The position of women changed dramatically with free access to education and professional activities, provided women with freedom as well as financial independence. Moreover, it can be argued that the development of women's self-understanding, reinforced by the theological provisions of women's nature, represented not only a significant contribution to her recognition, but also to the protection of her rights.

Conclusions. Analyzing certain historical processes of the ancient world and the Middle Ages we can conclude that in all spheres of life and life women occupied a predominantly "oppressed" position, which resulted in the manifestation of discriminatory actions. The latter is confirmed in the form of restrictions on women's legal rights in the ancient world and the Middle Ages, as well as restrictions on guarantees of their realization.

Key words: Ancient World, Middle Ages, Status of Women, Sex Discrimination, Gender Equality.

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві відбувається боротьба з дискримінацією гендерних стереотипів із метою остаточного визнання рівного статусу жінки в усіх сферах нашої життєдіяльності. На міжнародному рівні існує низка правових механізмів, нормативних підстав та юридичних гарантій для повноцінної участі жінок у вирішенні політичних, соціальних, економічних та інших питань. Доказом тому є правові положення Загальної декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації та інші документи. Але для визнання цієї проблеми та прийняття відповідних актів знадобилося дещо багато часу.

Щодо теоретико-правового аспекту даної проблематики, то аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про збереження актуальності теми до нашого часу, адже, щоб закріпити повноцінне правове положення жінки у сучасному світі, необхідно позбутися тих стереотипів, що були, можливо, актуальними в Стародавньому світі та Середньовіччі, але не є допустимими у XXI ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження ускладнюється не лише відсутністю систематизованої інформації щодо даного питання, а й широтою часових рамок, у межах яких потрібно здійснити дослідження.

Зокрема, В.М. Вовк, який досліджував правовий статус жінки у римському праві, зазначає, що його слід розглядати в контексті конкретного історичного періоду римської історії: коли

йдеться про особливості правового статусу жінки у сфері публічного права; через призму приватного права і в межах сімейного права (Vovk, 2008: 1–9).

І.П. Малютіна додає, що правове становище жінки у приватному праві змінювалося у зв'язку зі зміною соціокультурних та економічних періодів Римської держави. Ці зміни позначалися на правовій активності жінки і були етапами переходу жінки від недієздатності у приватному праві в архаїчні часи до її дієздатності в часи пізньої республіки та імперії (Malutina, 2013: 28–34).

О. Соболев, досліджуючи суспільно-політичне становище жінки Середньовіччя, констатує, що «найбільший вплив на становище жінки не лише античності, а й наступних століть Середньовіччя мала поширена та загальноприйнята на той час думка про нижчість жіночої природи та обмеженість її розумових здібностей» (Sobol, 2012: 112–119).

Виходячи із цього, можемо констатувати, що так звані «зовнішні чинники» впливають на правовий статус жінки і залежно від тих чи інших зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних та інших обставин її статус стає «активним» чи «пасивним». Також маємо враховувати соціально-культурні та світоглядно-ідеологічні особливості правового статусу осіб Стародавнього світу та Середньовіччя. Для формування ефективного правового поля жінкам самим необхідно залишити стереотипи, що формувалися століттями.

Отже, виходячи з вищевикладеного, **метою** статті є аналіз теоретико-правових положень

статусу жінок Стародавнього Світу та Середньовіччя із сучасних позицій гендерної рівності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цікавим фактом може стати визначення ролі жінки у науці та політиці Сходу. В епоху еллінізму, наприклад, жінка отримала можливість долучатися до освіти. Зокрема, філософією, яка вважалася лише чоловічою справою, почали займатися і жінки. І, як наслідок, завдячуючи доступу до освіти, жінки долучилися і до політичної боротьби за владу (Kharutonova, 1990).

Щодо Греції, то у грецькій ментальності гомерівського періоду чоловічий і жіночий світи були строго розведені, причому чоловічий світ займав значно вище місце, що пов'язувалося з естетичними та етичними канонами, які раніше діяли на рівні міфології, а потім були розвинуті в літературі й філософії докласичного і класичного періодів. Полісне середовище з пануванням у суспільному житті чоловіка, коли жінки не мали більшості громадянських прав, практично не мали майнових прав, не мали можливості отримувати порівняного з чоловічим рівня освіти, сприяло тому, що жінка втратила свою суб'єктивну основу і перетворилася на об'єкт власності, інструмент дітонародження. У грецькій сім'ї з найдавніших часів панував принцип єдиношлюбності, що суттєво відрізняло грецькі сімейні звичаї від східних. У домі елліна прийнято було вважати дружиною і газдинею одну жінку (Kravec, 2013: 78–88).

Порівняно з громадянами-чоловіками давньогрецька жінка мала набагато менше прав. Без права голосу, власної землі або успадкування жінка була переважно вдома, а метою її життя було виховання дітей.

І хоча у Спарті шлюб був підпорядкований закону (почуття не мали особливого значення), у IX–VIII ст. до н. е. за законами спартанського законодавця Лікурга жінки були значною мірою вирівняні з чоловіками, допущені до занять спортом, військовою справою. В епоху еллінізму самостійність жінок помітно зросла. Цьому сприяв розвиток поглядів деяких філософських напрямків, насамперед стоїцизму, який виголошував рівноправність чоловіків і жінок. У цей час були створені й сприятливіші умови для отримання жінками освіти. Вони мали право на здобуття низки професій (Bernard A., 1999).

Щодо життя афінських жінок, то типова афінянка була відстороненою від політичного та громадського життя. Більшість дівчат не вчила нічого, крім навичок домогосподарства, вміння прясти і ткати. Дружина, мати, домогосподарка – ось практично всі схвалені сус-

пільством ролі. Дім небажано було залишати без супроводу (йдеться про громадянок, а не рабинь). Водночас на островах Іонії (зокрема, Лесбосі) становище жінок відрізнялося. Там дівчата могли отримувати освіту, вивчати різні мистецтва, літературу. Окрім цього, могли брати участь у громадському житті, успадковувати майно і юридично мали майже ті самі права, що й чоловіки. Жінки у Спарті могли самостійно ходити на ринок або захищати свої інтереси в суді. Головним завданням жінки було народити нових громадян-воїнів (Bukadurova, 2021).

Правовий статус римського громадянства жінки, народженої в законному шлюбі або успадкований від незаміжньої матері або матері, що перебуває у незаконному шлюбі, характеризувався соціальним становищем, місцем проживання, статусом свободи.

Можна охарактеризувати «правовий статус жінки»: «нездатність робити певні заходи, притаманні жіночому характеру, спричинила за собою неієздатність жінок». Існували три основні обмеження на жіночу здатність: батьківська влада (*patria potestas*) батька сім'ї (*pater familias*), опікунство (*tutela*), яке замінило батьківську владу для неповнолітніх і жінок після смерті батька, і манус (буквально «рука» – традиційно використовуване латинське позначення такого роду подружньої сили) подружжя в рамках традиційного шлюбу.

Отже, у Давньому Римі наявність обмежень обсягу дієздатності за статевою ознакою робила жінку частково дієздатною. Вона підпадала під опіку особи чоловічої статі внаслідок свого природного «легкодумства», як зазначав римський юрист Гай. І лише в юстиніановському праві обмеження дієздатності жінок були скасовані. Навіть незважаючи на те що римські юристи ідеалізували шлюб як союз чоловіка і жінки, заснований на праві Божому та людському, жінка впродовж існування рабовласницької держави ніколи не мала рівного становища з чоловіком. Це зумовлювалося тим, що вона завжди була залежна від волі батька, брата, чоловіка (Borusova, Baranova, 2008).

Відносини подружжя у шлюбі *cum manu* істотно відрізнялися від відносин у шлюбі *sine manu*. Це були два суттєво різних види шлюбних зв'язків. Відносини подружжя у шлюбі з чоловічою владою (*cum manu*) в архаїчній сім'ї передбачали, що дружина за своїм юридичним становищем прирівнювалася до становища доньки (*loco filiae*) і визнавалася *persona alieni iuris*, тобто неправоздатною у сфері приватного права. Особливо це стосувалося спадкових прав дружини. Перебування дружини під вла-

дою чоловіка, характерне для архаїчних часів, у період імператорів зникає, тому у *Corpus iuris Justiniana* не знаходимо згадки про *manus*. Жінка була позбавлена правоздатності в галузі майнових відносин, тому не могла самостійно укладати цивільно-правові угоди і виступати в суді. Усе майно, яке жінка мала до шлюбу або набувала будь-яким чином за час шлюбу, автоматично ставало власністю чоловіка. Шлюби *sine manu* були типовими у класичний і після-класичний періоди розвитку римського права. Жінка зберігала правовий статус, який мала до вступу у шлюб. Влада чоловіка на неї не поширювалася, тому саме укладання шлюбу *sine manu* не впливало на її правоздатність і дієздатність. У шлюбі *sine manu* принцип підлеглості поступився місцем принципу рівності. Майно подружжя залишалося у роздільній власності. Жінка мала право самостійно володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном, але вона могла передати чоловікові право управління своїм майном. Майнова правоздатність жінки зростала в міру того, як ставала слабшою агнатська опіка і визнавався рівноправний характер обох складників (чоловічого і жіночого) економічної основи сім'ї (Kalugnuj, Vovk, 2014).

Отже, найбільш консервативні норми сімейного права у добу формування класичного приватного права зазнають істотних змін щодо статусу жінки, і жінка певною мірою вже могла зберігати за собою статус і майнові права, що мала до укладання шлюбу.

Так само регулювалися майнові відносини подружжя, в основу яких було покладено принцип роздільності майна чоловіка і дружини. Усе, що було власністю дружини до вступу в шлюб або набуто нею за час шлюбу, залишалося її власністю, якщо вона юридично була самостійною. Дружина мала право самостійно володіти, користуватися і розпоряджатися цим майном. Загалом чоловік та дружина мали право укладати між собою різноманітні види договорів, однак один із них – дарування був можливий лише з істотними застереженнями.

Підпорядковане становище жінок у римському праві також з'являється в багатьох аспектах, що зазвичай значно обмежить її свободу дій. Перше з цих обмежень – відсутність політичних прав, адже жінка не могла служити в армії, голосувати на з'їздах, бути обраною на державну посаду, обіймати виборну посаду, бути суддею, вести процес третьої особи як адвокат (прокурора, тому що будь-яким чином займатися інтересами іншого вже є «посада» – громадська, громадянська, чоловіча (Gyrevuch, 2006).

Отже, у найбільш короткому огляді різних аспектів правового статусу жінок важливо від самого початку підкреслити цю фундаментальну дискримінацію. Починаючи з республіканського часу закони стали більш м'якими і жінки могли стати багатими, займаючись навіть підприємництвом. Згідно з римським законодавством, хоча жінка і не мала повних громадянських прав, оскільки не могла обирати і бути обраною, це не означало, що на політичній сцені не було жінок. Як за республіки, так і за імперії вони відігравали важливу роль: або безпосередньо, особисто втручаючись у політику, потім опосередковано, виконуючи клієнтуру та вплив.

Становище жінки у Середньовіччі спиралося на два джерела: античну традицію та християнство. Античне суспільство суворо обмежувало життя жінки. Антична жінка більшість свого часу проводила в межах господарського простору «ойкоса». Функції жінки практично зводилися до праці в домашньому господарстві та відтворення роду. Жінки не брали участі у громадських обговореннях суспільно-політичних справ, оскільки не належали до повноправних громадян античного полісу. Лише вільні чоловіки займалися активною громадською діяльністю. На площі вони обговорювали важливі політичні, економічні, воєнні та суспільні питання, а також, що найважливіше, спільно створювали закони. Проте для участі у громадських справах чоловікам необхідне було дозвілля. Саме жінки та раби забезпечували чоловікам-громадянам дозвілля, виконуючи необхідну для життєдіяльності сім'ї роботу в домашньому господарстві. Таким чином, царство несвободи, примусу та підкорення створювало необхідні передумови для позитивного функціонування винятково чоловічої сфери свободи (Sobol, 2012: 112–119).

Із поширенням християнства поступово змінюється становище та самосвідомість жінки. Нова релігія надихала жінок та зміцнювала їхній дух. У християнській релігії жінки зайняли активну позицію, адже саме ця релігія проголошувала рівність і рівноцінність обох статей перед Богом. У ранніх християнських громадах жінки та чоловіки займали рівні позиції, у них були спільні ідеали, норми та заняття (Svencicka, 1995: 156–167).

Амбітні прагнення жінок різних верств були зустрінуті стійкою традицією запобігання їхньому активному суспільно-політичному життю, таїнствам чоловічих релігійних союзів. Не дивно, що християнська проповідь, адресована, по суті, всім соціально або

морально знедоленим, які не розділяли жінок і чоловіків, знайшла відповідь у душах перших. Протягом другого століття, коли розвивалася ієрархічна церковна організація, жінок відштовхували від активної проповіді та релігійного служіння. Це стосується в першу чергу тенденції в християнстві, яке стало православним, але в інших течіях умовно називається єнетичним, жіночим (Svencicka, 1995: 156–167).

Т.Б. Рябова відзначає, що законодавство раннього Середньовіччя не повністю відображало дійсне положення жінок у суспільстві, їхні права у спадкоємстві, економічний та політичний діяльності були значно ширші. Але розвиток феодалізму сприяв погіршенню статусу жінки, особливо з XI ст., коли жінки витісняються з публічної сфери в приватну, а в суспільному житті домінують чоловіки. У період «високого» Середньовіччя відношення до жінок у канонічному (широкі права у публічній сфері) і «світському» (обмежені можливості у соціальній та економічній сферах) законодавстві мало суттєві відмінності (Ryabova, 1990). Політична активність знатних жінок Середньовіччя є досить помітною (особливо в статусі королеви), незважаючи на формальні обмеження в органах публічної влади.

Ставлення до освіти жінок загалом базувалося на незмінній думці про недосконалість жіночої природи та розуму. Але думки розходилися, і деякі прихильники цієї теорії взагалі негативно відносилися до освіти жінок; інші допускали потребу елементарної освіти; інші визнавали навіть відповідну програму освіти жінок. Але знову вважаємо за необхідне підкреслити, що розвиток жіночого самопізнання, що підкріплене теологічними положеннями жіночої природи, підготував ґрунт не лише для її визнання, а й для захисту її прав (Ryabova, 1990).

Україна вирізнялася серед сусідніх країн тим, що з давніх часів у нас чоловік і дружина в шлюбі мали рівні права. Прикладом самостійності жінки у вирішенні не лише родинних проблем, а й державних, є княгиня Ольга. А за литовсько-польської доби українська жінка посідала доволі значне становище серед свого оточення. Це залежало не лише від статусу її чоловіка, а й від того, наскільки заможною була сама жінка, скільки грошей і землі вона мала. Панянки знатного походження незалежно від сімейного стану, інколи володіли величезними земельними угіддями. Проте жінка все одно не могла обіймати дер-

жавних посад і мала право успадковувати лише четверту частину батьківського майна. У литовсько-руському праві було написано, що жінка може вільно вибирати собі партнера, ідучи до шлюбу (Petrenko, 2014).

Входження українських земель до складу Австро-Угорщини та Російської імперії здійснювалося на підставі цивільного законодавства цих країн. Характерною прикметою тогочасного цивільного законодавства обох держав було безумовне визнання чоловіка головою родини. Згідно із цим принципом, саме чоловік визначав місце проживання сім'ї, передавав дружині своє прізвище та права свого стану, мав вирішальний голос у внутрішньосімейних справах і пріоритетне право опіки та влади над дітьми, був представником інтересів сім'ї перед громадськими та державними органами і в суді. Фактично у правовому сенсі дружина була особою підлеглою і другорядною стосовно чоловіка. Але законодавство обох країн визнавало правосуб'єктність жінок, тобто надавало кожній повнолітній (самотній чи заміжній) жінці реальну можливість безпосередньо звертатися до суду з позовами про порушення майнових прав, завдання особистих моральних збитків чи фізичних ушкоджень. Прикметою цивільного законодавства обох імперій є визнання за жінкою права на приватну власність, що позитивно вирізняє становище українських жінок на тлі майнової безправності жіноцтва багатьох країн Європи. Попри те що найчастіше жінка не була власницею житла і ґрунту, її матеріальна частка в родинному майні могла бути доволі вагомою (худоба, предмети інтер'єру, прикраси, одяг тощо), що неминуче забезпечувало жінці певний статус і вагу в подружжі (Kis, 2016).

Висновки. Отже, у питаннях гендерної нерівності можемо апелювати до певних історичних процесів Стародавнього світу та Середньовіччя, де жінка займала переважно «пригноблене» становище в усіх сферах життєдіяльності та побуту, підтвердженням цього є те, що з античних часів на жінку покладалися переважно лише побутові обов'язки/ролі. Тож гендерна нерівність призводить до соціальної диференціації населення, а отже, й до дискримінаційних дій. Підтвердженням тому є не лише обмеження юридичних прав жінок (у період, що досліджується), а й обмеження гарантій їх реалізації. У різні часи ці права та гарантії були більшою чи меншою мірою обмежені. У подальшому з доступом до реалізації духовних потреб жінкам удавалося приходити до влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк В.М. «Жіноче питання» у римському праві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С. 1–9.
2. Малютіна І.П. Категорія «жінка» у публічному і приватному праві Стародавнього Риму. *Юридична наука*. 2013. № 3. С. 28–34.
3. Соболев О. Суспільно-політичне становище жінки в епоху Європейського Середньовіччя. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки»*. 2012. Вип. 15. С. 112–119.
4. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського права : підручник. Харків : Право, 2008. 226 с.
5. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право : підручник. Київ : Леся, 2014. 240 с.
6. Гуревич Д. Повседневная жизнь женщины в Древнем Риме. Москва : Молодая гвардия, 2006. 259 с.
7. Женщина в древнем мире / пер. с нем. М.С. Харитоновой ; послесл. А.А. Вигасина. Москва : Главная редакция восточной литературы, 1990. 335 с.
8. Кравець В. Проблеми міжстатевих та шлюбно-сімейних стосунків у античній Греції. *Україна – Європа – Світ*. Серія «Історія, міжнародні відносини». 2013. Вип. 12. С. 78–88.
9. Bernard A. Guerre et Violence dans la Grece Antique. Histoires. Hachette Litteratures, 1999. 452 p.
10. Бикадилова Т. Жінка від античності до сучасності. URL: https://news.informer.od.ua/zhinka_u_riznyh_erohah (дата звернення: 02.07.2021).
11. Свенціцька І. Жінка в ранньому християнстві. *Жінка в стародавньому світі*. Москва : Наука, 1995, 275 с.
12. Рябова Т.Б. Женщина в истории западноевропейского Средневековья. Иваново : Юнона, 1990. С. 178 URL: http://cens.ivanovo.ac.ru/publications/riabova_tb_w_omen_in_medieval_times.pdf (дата звернення 03.07.2021).
13. Петренко І. Жінки в історії України. Київ : АГРАФ ГРУП, 2014. 24 с. URL: <https://ua.boell.org/sites/default/files/interior.pdf> (дата звернення: 03.07.2021).
14. Кісь О. Українські жінки у горнілі модернізації / Інститут народознавства НАН України. 2016. 304 с.
15. Черняхівська В.В. Історичний досвід становлення української моделі гендерного паритету. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. URL: www.dy.nayka.com.ua.

REFERENCES:

1. Vovk, V.M. (2008) «Zhinoche putaniya» u rumskomu pravi [«Womens issues» in Roman law]. Lviv: LNUUA. [in Ukrainian].
2. Malutina, I.P. (2013) Kategoriya «zhinka» u pyblichnomy i pruvatnomy pravi Starodavnogo Rymy [Category «woman» in public and private law of ancient Rome]. Kyiv: NAM. [in Ukrainian].
3. Sobol, O. (2012) Syopilno-polituchne stanovushche zhinku v epokhu Evropeiskogo Serednovichchiya [Socio-political situation of womam in the European Middle Ages]. Lviv: LU. [in Ukrainian].
4. Borusova, V., Baranova, L. (2008) Osnovu rumskego prava [Basics of Roman law]. Kharkiv. [in Ukrainian].
5. Kalyzhnuy R., Vovk V. (2014) Rumske pruvatne parvo [Roman private law]. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Gyrevuch D. (2006) Povsednevnyaya zhuzn zhenshchunu v Drevnem Rime [Daily life of a woman in ancient Rome]. Moscow. [in Russian]
7. Translation by Kharitinova M. (1990) Zhenshchuna v Drevnem Mire [Woman in the ancient world]. Moscow. [in Russian]
8. Kravec V. (2013) Problemu mizhstatevuch ta shlybno-simeinuch stosynkiv y antuchniy Grecii [Problems of intersex and marital relations in ancient Greece]. [in Russian]
9. Bernard A. (1999) [Guerre et Violence dans la Grece Antique]. [in English].
10. Bukadurova T. (2021) Zhinka vid antuchnosti do sychasnosti [Woman from antiquity to the present]. [in Ukrainian].
11. Svencicka I. (1995) Zhinka v rannomy khrustuiyanstvi [Woman in early Christianity]. Moscow. [in Ukrainian].
12. Riyabova T. (1990) Zhenshchina v istorii Zapadnoevropeiskogo srednevekoviya [Woman in the history of the Western European Middle Ages].
13. Petrenko I. (2014) Zhinku v istorii Ukrainu [Woman in the history of Ukraine]. Kyiv. [in Ukrainian].
14. Kis O. (2016) Ukrainski zhinku y gomuli modernizacii [in Ukrainian].
15. Cherniyakhivska V. (2016) Istoruchnui dosvid stanovlenniya ukrainskoi modeli gendernogo parutety [The historical experience of becoming Ukrainian model of gender parity]. [in Ukrainian].